

İNGİLTERE'DE PARLÂMENTO NEDEN VE NASIL ORTAYA ÇIKTI?

Malî Hukukun Anayasa Hukukundan Eskiliği Üzerine Bir Deneme*

Kemal GÖZLER**

Anayasa hukuku ile malî hukuk arasındaki ilişki, Türk hukuk literatüründe az çok incelenmiş bir ilişkidir. Hatta malî hukukun temel ilkelerinin anayasalar tarafından belirlendiği de bilinmektedir. Bundan yola çıkarak malî kanunların anayasaların kamu maliyesine ilişkin temel ilkelerine uyması gerektiği söylenmektedir. Diğer bir ifadeyle malî kanunlar anayasaya uygun olmalıdır. Bundan da malî hukukun anayasa hukukuna tâbi olduğu sonucu çıkmaktadır. Böyle bir yaklaşımın sonucunda, şu ya da bu şekilde, malî hukuk, anayasa hukukuna nazaran ikinci derecede önemli bir hukuk haline gelmektedir.

Biz, en azından tarihsel açıdan, bunun tersini düşünüyoruz: Malî hukuk, anayasa hukukundan daha eskidir. Malî hukuk, anayasa hukukundan değil; anayasa hukuku malî hukuktan doğmuştur. Şöyle:

Günümüzde parlâmentoların birinci yetkisi, “yasama”, yani “yasa (kanun) yapma” yetkisidir. Zaten bu nedenle parlâmentolara “yasama organı” denmektedir. Ne var ki parlâmentoların tarihsel açıdan ilk çıkan yetkisi, kanun yapma değil, vergiye rıza gösterme ve bütçeyi kabul etme yetkisidir. Yani parlâmentoların malî yetkileri, yasama (kanun yapma) veya hükûmeti denetleme yetkilerinden çok daha eski bir yetkidir. Hatta İngiliz anayasa tarihine bakarak, parlâmentoların yasama organı, yani kanun yapan bir organ olarak değil, bir malî organ olarak doğup geliştiklerini, kanun yapma yetkisini daha sonra ele geçirdiklerini

* Prof. Dr. Muallâ Öncel'den Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesinde 1984-1985 öğretim yılında kamu maliyesi, 1985-1986 öğretim yılında da vergi hukuku derslerini aldım. Hocamızın akademik ciddiyeti ve bir insan olarak gösterdiği tevazu beni her zaman etkilemiştir. Kendisinin öğrencisi olmak büyük bir şanstı. Ayrıca yüksek lisansımı, kendisinin Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü olduğu dönemde yaptım. Yüksek lisans diplomamda Hocamızın imzası vardır. Kendisi için hazırlanan Armağana katkıda bulunmaya davet edildiğimde büyük onur duydum. Bir anayasa hukukçusu olarak acaba malî hukukun en kıdemli temsilcilerinden biri olan Profesör Öncel için hazırlanan Armağanda ben ne yazabilirim diye düşündüm. Yazacağım makalenin bir yönüyle malî hukuku ilgilendirmesini istedim ve ortaya bu yazı çıktı.

** Prof. Dr., Uludağ Üniversitesi Hukuk Fakültesi

görüyoruz. Bundan yola çıkarak, Joseph Barthélemy ve Paul Duez'in dedikleri gibi, malî hukukun anayasa hukukundan çok daha eski olduğunu ve hatta anayasa hukukunun malî hukuktan doğduğunu söyleyebiliriz¹.

Şimdi bu amaçla, İngiltere'de Parlâmentonun nasıl ortaya çıkıp geliştiğini görelim. Buradaki örnek ülke olarak İngiltere'yi seçiyoruz; çünkü parlâmento denen organ, tarihsel olarak ilk önce İngiltere'de ortaya çıkmış ve orada gelişmiştir. Daha sonra, İngiltere'den başka ülkelere geçmiştir. Dolayısıyla bütün ülkelerdeki parlâmentoları, gerek oluşumu, gerekse görev ve yetkileri bakımından İngiliz Parlâmentosu şu ya da bu şekilde etkilemiştir.

1066 yılındaki Norman istilasından önce Anglo-Sakson Krallığı vardı. Anglo-Saksonlar örf ve adetlerine son derece bağlı kimselerdi. Bu zamanlarda İngiltere'de Kral, hukukun kaynağı olarak görülmezdi; hukukun örf ve adetlerden kaynaklandığı kabul edilirdi. Kralın kural koyabilmesi için krallığın kendisine *Witan*² ismi verilen “bilge kişiler (*wise men*)”den oluşan *Witenagemot* isimli meclisin sarih veya zımnî rızasını alması gerektiği kabul edilmekteydi³.

Normanlar, 1066 yılında İngiltere'yi istila ettiler ve Anglo-Sakson Krallığına son verdiler⁴. Normanların Kralı Fatih William (*William the Conqueror*), Anglo-Saksonların örf ve adetlerine saygı gösterdi. Özellikle onların, Kralın *witan*'lara danışması gerektiği yolundaki örf ve adet kuralına uydu ve onların *Witenagemot* isimli meclisi dağıtmadı ve dahası bu Meclise kendisini Kral olarak ilân ettirdi⁵. Normanlar zamanında *Witenagemot* meclisi feodal beylerin, asilzadelerin ve din adamlarının meydana getirdiği bir meclis halini aldı ve bu meclise *Magnum Concilium* (Büyük Şura) ismi verildi⁶. *Magnum Concilium*'un görev ve yetkileri tamamıyla istişarî nitelikteydi⁷. Bununla birlikte Kral önemli bir ferman çıkaracağı zaman veya önemli bir dava konusunda hüküm vereceği

1 Joseph Barthélemy ve Paul Duez, *Traité de droit constitutionnel*, Paris, Dalloz, 1933, s. 192.

2 <http://en.wikipedia.org/wiki/Witan>

3 S. B. Chrimes, *English Constitutional History*, Oxford, Oxford University Press, 1953, s. 73.

4 http://en.wikipedia.org/wiki/Norman_conquest

5 İlhan Arsel, *Anayasa Hukuku: Demokrasi*, Ankara, Doğu Matbaacılık, 1964, s. 91-92.

6 *Ibid.*, s. 93.

7 Bernard Chantebout, *Droit constitutionnel et science politique*, Paris, Armand Colin, Yirmiikinci Baskı, 2005, s. 90.

zaman *Magnum Concilium*'a danışmasının zorunlu olduğu kabul ediliyordu⁸.

Fatih William'ın ölümünden sonra *Magnum Concilium*'un önemi arttı. Zira çocukları arasındaki taht kavgaları nedeniyle boranlar ve dolayısıyla *Magnum Concilium* önemli bir rol oynamaya başladı⁹.

1199-1216 yıllarında İngiltere Krallığını Yurtsuz John (*John "Lackland"*) yönetti¹⁰. Baronlar John'a karşı ayaklandılar. Sonuçta Yurtsuz John, baronlarla anlaşmayı kabul etti ve onların istedikleri *Magna Carta Libertatum* (Büyük Hürriyet Fermanı) isimli belgeyi 15 Haziran 1215 tarihinde imzaladı¹¹.

Magna Carta Libertatum'da birçok hüküm olmakla birlikte, malî hukuk bakımından bizi burada asıl ilgilendiren hüküm Fermanın 12'nci maddesinde yazılıdır. Bu maddeye göre, üç eski feodal vergi hali¹² dışında Kral, *Magnum Concilium*'un rızası olmaksızın vergi ve yardım toplayamayacaktır¹³. Yani bu madde ile “vergiye rıza (*consent to taxation*)” ilkesi¹⁴ veya “temsilsiz vergi olmaz (*no taxation without representation*)” ilkesi kabul edilmiş oluyordu.

Magnum Concilium için “parlâmento (*parliament*)” sözü ilk defa 1230 yılında kullanılmaya başlanmıştır. O devir için “parlâmento”

8 *Ibid.*

9 *Ibid.*

10 http://en.wikipedia.org/wiki/John_of_England

11 http://en.wikipedia.org/wiki/Magna_Carta

12 Bu üç klasik feodal vergi hali, bir senyörün kızının evlenmesi, oğlunun silah kuşanması (*adoubement*) ve tutsak düştüğünde ödenen fidyedir (Dominique Turpin, *Droit constitutionnel*, Paris, P.U.F., İkinci Baskı, 1994, s. 534-535).

13 Adhémâr Esmein, *Éléments de droit constitutionnel français et comparé*, Paris, Sirey, Sekizinci Baskı, 1928, c.I, s.90, dn 14. Manga Carta'nın 12'nci maddesinin orijinal Latince metni şöyledir: “Nullum scutagium vel auxilium ponatur in regno nostro nisi per commune consilium regni nostri, nisi ad corpus nostrum redimendum et primogenetum filium nostrum mihtem faciendum et ad filiam primogenitam semel maritandam”. Aynı metnin İngilizce çevirisi ise şöyledir: “No scutage not aid shall be imposed on our kingdom, unless by common counsel of our kingdom, except for ransoming our person, for making our eldest son a knight, and for once marrying our eldest daughter; and for these there shall not be levied more than a reasonable aid. In like manner it shall be done concerning aids from the city of London (<http://www.constitution.org/eng/magnacar.txt>, 2.1.2001).

14 R. M. Punnet, *British Government and Politics*, Cambridge, Gower, Dördüncü Baskı, 1985, s. 297.

Gözler

kelimesi *Magnum Concilium*'un toplantı yapması, görüşme yapması anlamına gelmektedir¹⁵.

Yurtsuz John'un yerine Henry III geçti (1216-1272)¹⁶. Simon de Monfort 1264'te Henry III'ü yendi ve onu hapsedetti¹⁷. Simon de Montfort 1265'te *Magnum Concilium*'a katılmak üzere her kontlukta iki şövalye ve her şehirden iki temsilci gönderilmesini istedi¹⁸. Böylece *Magnum Concilium*'da (Parlâmentoda) baronlar, kontlar ve ruhban sınıfı dışında şövalyeler ve şehirler de, yani halk da, temsil edilmeye başlandı¹⁹.

Henry III'ün yerine tahta çıkan Edward I (1272-1307)²⁰ yukarıdaki usûle uydu ve 1273 yılında baronlar, kontlar ve ruhban sınıfı dışında şehirler ve kazalardan seçilen temsilcilerin de katıldığı bir meclis (*Magnum Concilium*) topladı²¹. Edward I, 1295 yılında daha geniş bir temsile dayanan bir parlâmentoyu toplantıya çağırdı. Bu parlâmento (*Magnum Concilium*) da, baronlar, kontlar ve ruhban sınıfının temsilcileri dışında, kontlukların, şehirlerin, burgların temsilcileri ile küçük rahiplerin temsilcileri de vardı²². Bu genişletilmiş *Magnum Concilium*'a “Model Parlâmento (*Model Parliament*)”²³ ismi verilmiştir²⁴. Model Parlâmentoda 49 lord ve 292 temsilci vardı²⁵. İngiltere’de Parlâmentonun kesin kuruluşu olarak 1295 tarihli bu Model Parlâmentonun kuruluşu kabul edilebilir²⁶. Bu tarihten itibaren İngiltere’de günümüze kadar Parlâmento devamlı olarak varlığını sürdürmüştür.

1295'ten sonra Parlâmento hemen hemen her sene toplanmaya başladı. Edward I, bir yandan Fransa ile diğer yandan İskoçya ile devamlı savaş halinde olduğundan her zaman için paraya ihtiyaç duyuyordu.

15 Bülent Nuri Esen, *Anayasa Hukuku: Genel Esaslar*, Ankara, Ayyıldız Matbaası, 1970, s. 494.

16 http://en.wikipedia.org/wiki/Henry_III_of_England

17 Arsel, *op. cit.*, s.95; http://en.wikipedia.org/wiki/Simon_de_Montfort,_6th_Earl_of_Leicester; http://en.wikipedia.org/wiki/Parliament_of_England

18 Esmein, *op. cit.*, c.I, s.91-92; Monica Charlot, *Le système politique britannique*, Paris, Armand Colin, 1976, s.17; http://en.wikipedia.org/wiki/Parliament_of_England

19 Arsel, *op. cit.*, s.95. http://en.wikipedia.org/wiki/Parliament_of_England

20 http://en.wikipedia.org/wiki/Edward_I_of_England

21 Arsel, *op. cit.*, s.95; http://en.wikipedia.org/wiki/Parliament_of_England

22 Arsel, *op. cit.*, s.96; Charlot, *op. cit.*, s. 17.

23 http://en.wikipedia.org/wiki/Model_Parliament

24 Esmein, *op. cit.*, c.I, s.91; http://en.wikipedia.org/wiki/Parliament_of_England

25 http://en.wikipedia.org/wiki/Model_Parliament

26 http://www.parliament.uk/about/history/keydates_1215_1900.cfm

Parayı bulmak için ise vergi almak; vergi almak içinse Parlâmentoyu toplamak ve onun onayını almak lazımdı²⁷.

Parlâmentonun toplantıya çağrılmasında amaç, vergi almayı sağlamak olduğu için, ruhban sınıfı Parlâmentoya katılmak yerine kendilerine isabet eden vergiyi tespit ve tayin edip Krala ödemeyi kararlaştırdılar ve bu nedenle 1300'lerin başlarından itibaren Parlâmento toplantılarına katılmamaya başladılar²⁸.

Geriye kalan baronlar ve kontlar ise kendileri gibi asalet unvanlarına sahip olmayan şehir ve kasaba temsilcileriyle aynı salonda oturmak istemediler ve ayrı bir salonda toplanmaya başladılar. Böylece Parlamento, “üst meclis (*upper chamber*)” ve “alt meclis (*lower chamber*)” olarak ikiye ayrıldı. Bunlardan birincisi “Lordlar Kamarası (*House of Lords*)”, ikincisi ise “Avam Kamarası (*House of Commons*)” haline geldi²⁹. “Lordlar Kamarası” ismi ilk defa 1544'te kullanıldı³⁰. Böylece başlangıçta tek meclisli İngiliz Parlâmentosu iki-meclisli bir parlâmento haline gelmiştir.

Magnum Concilium'a Kral başkanlık ettiğinden Lordlar Kamarasına da başkanlık etmeye devam etti. Avam Kamarası toplantılarına ise Kral katılmazdı. Avam Kamarasında alınan kararlar, “*Speaker*” denen bir “sözcü” ile Krala bildirilirdi. İlk *Speaker* 1377 yılında seçilmiştir³¹. *Speaker* her yeni Avam Kamarası toplanınca seçilir ve Avam Kamarasının görüşmelerini yönetirdi. Böylece *Speaker* Avam Kamarasının başkanı haline geldi³².

1400'lere kadar, İngiltere'de Parlâmentonun kanun koyma yetkisi, yani yasama yetkisi yoktu. Parlâmento sadece vergi toplanmasına rıza gösterme yetkisine sahipti. O halde Parlâmento başlangıçta bir yasama organı değildi. Yasama yetkisi münhasıran Krala aitti. Lordlar Kamarası ve Avam Kamarası üyelerinin kanun teklif etme hakları yoktu³³. Parlâmento kanun teklif etme yetkisini “vergiye rıza gösterme hakkı” ve “dilekçe hakkı” sayesinde elde etmiştir³⁴. Avam Kamarasının ve Lordlar Kamarasının eskiden beri Krala “dilekçe (*petition*)” sunma hakları vardı. Hazırlanmasını istedikleri kanun veya kararname için Lordlar Kamarası

27 Arsel, *op. cit.*, s.96; http://en.wikipedia.org/wiki/Parliament_of_England

28 Arsel, *op. cit.*, s.96; André Mathiot, *Le régime politique britannique*, Paris, Librairie Armand Colin, 1955, s. 204.

29 http://en.wikipedia.org/wiki/Parliament_of_England

30 http://www.parliament.uk/about/history/keydates_1215_1900.cfm

31 Mathiot, *op. cit.*, s. 204; Turpin, *op. cit.*, s. 535.

32 Arsel, *op. cit.*, s. 97; Turpin, *op. cit.*, s. 535.

33 Esmein, *op. cit.*, c.I, s. 92.

34 *Ibid.*

veya Avam Kamarası üyeleri bir dilekçe ile Krala müracaat ederler, Kraldan o kanunu veya kararnameyi ısdar etmesini arz ederlerdi³⁵. Kral Meclislerden birisi tarafından kendisine gönderilen dilekçeyi, diğer Meclisin incelemesine sunar, ondan sonra gereği için karar verirdi³⁶. Meclisler dilekçeyle istedikleri kanunu çıkarmak için “vergiye muvafakat” silahını kullanırlardı. Kral onların istedikleri kanunu çıkarmazsa, onlar da Kralın istediği vergiye rıza göstermezler ve ancak kendi isteklerinin kabul edilmesi halinde vergi alınmasına rıza göstereceklerini bildirirlerdi. Sürekli olarak para ihtiyacında bulunan Kral eninde sonunda istenilen kanunu çıkarırdı³⁷.

1400’lerde istenilen kanun için Krala “dilekçe (*petition*)” sunma usûlü değişik bir şekil aldı. Lordlar Kamarası veya Avam Kamarası Kraldan bir kanunun hazırlanmasını dilekçeyle istemek yerine, çıkmasını istedikleri “kanun tasarısı (*bill*)”nı bizzat hazırlamaya ve bu tasarımı bir dilekçe biçiminde Krala sunmaya başladılar³⁸. Kral bu şekilde kendisine gelen “kanun tasarısı (*bill*)”nı diğer meclise sunardı. Bu kanun tasarısı diğer meclis tarafından reddedilirse, Kral da tasarımı reddederdi. Ancak tasarı diğer meclis tarafından kabul edilirse, Kral tasarımı onaylamak zorunda kalırdı³⁹. Böylece “Kralın onayı (*royal assent*)”ndan sonra, “kanun tasarısı (*bill*)”, “kanun (*statute*)” haline dönüşmüş olur ve yürürlüğe girerdi⁴⁰. İşte İngiltere’de Parlâmento bu şekilde yasama alanında kanun teklif etme hakkına Henry IV zamanında (1422) sahip olmuştur⁴¹.

Charles I döneminde (1625-1649) Parlâmento, Krala ödenek vermeyi reddetti. Kral Parlâmentoyu birkaç defa feshetti. Ama her defasında yeni seçilen Parlâmento Krala karşı gelmeye devam etti. Neticede Kral Charles I, Parlâmento ile anlaşmak ve Parlâmentonun isteklerini kabul etmek zorunda kaldı ve 1628 yılında “*Petition of Rights*

35 Arsel, *op. cit.*, s. 97; Esmein, *op. cit.*, c.I., s. 94.

36 Arsel, *op. cit.*, s. 97; Esmein, *op. cit.*, c.I., s. 94.

37 Arsel, *op. cit.*, s. 97.

38 Esmein, *op. cit.*, c. I, s. 94.

39 Kral teorik olarak onaylamayı reddedebilir ve *royal assent* almamış bir *bill* de yürürlüğe giremez. Ama çoğunlukla Krallar *bill* ve *statute*’leri onaylamışlar ve bu yetkileri (*royal assent*) 1700’lerden beri bir formalite haline gelmiştir. 1707’den bu yana İngiltere’de bir Kral veya Kraliçenin bir *bill* ve *statute*’ü onaylamayı reddettiği görülmemiştir (Mathiot, *op. cit.*, s. 204-205).

40 Esmein, *op. cit.*, c. I, s. 94; Arsel, *op. cit.*, s. 98; Mathiot, *op. cit.*, s. 204; Chantebout, *op. cit.*, s. 191.

41 Arsel, *op. cit.*, s. 98.

(Haklar Dilekçesi)"⁴², imzaladı⁴³. *Petition of Rights* kimsenin Parlâmentonun kararı olmadıkça vergi ödemek zorunda olmadığı ilkesini bir kez daha ilân ediyordu⁴⁴.

Charles I, buna rağmen 1629'da Parlâmentoyu feshetti ve 11 sene toplantıya çağırmadı⁴⁵. Bu döneme "on bir tiranlık yılı (*eleven years tyranny*)" denir⁴⁶. Ama yine para ihtiyacı nedeniyle Nisan 1640'ta Parlâmentoyu toplantıya çağırarak zorunda kaldı. Ancak bir ay sonra, Mayıs 1640'ta Parlâmentoyu tekrar feshetti⁴⁷. Ne var ki Charles I, İskoçya'da yenildi ve İskoçyalılar Kuzey İngiltere'yi işgale başladılar. Kral Parlâmentoyu Kasım 1640'ta toplantıya tekrar çağırdı. Bu şekilde toplantıya çağırılan Parlâmento, 13 yıl süreyle, 1653 yılına kadar dağılmadan çalışmalarına devam etti. Bu nedenle bu Parlâmentoya "Uzun Parlâmento (*Long Parliament*)" ismi verilir⁴⁸. Uzun Parlâmento bu durumdan istifade ederek Kralın iki bakanını astırttı. Kendi onayı olmaksızın konulan vergileri ilga etti. Hazinesinin ve ordunun idaresini eline aldı. Kral ve taraftarları buna razı olmak istemedi. Kral Parlâmento ileri gelenlerini hapsedirtmek istedi. Bunun üzerine iç savaş çıktı. İç savaş 1648 senesinde bitti. Kral Charles I bu savaşta yenildi. Parlâmento önünde kurulan bir mahkemede yargılanarak idama mahkûm edildi ve 30 Ocak 1649'da idam edildi⁴⁹.

İngiltere'de 13 Şubat 1688'de Prenses Mary ve eşi Orange Prensi William (*William of Orange*) taç giydiler. Yabancı bir prensin tahta çıkmasını fırsat bilen Parlâmento Kralın ne gibi şartlar dairesinde saltanat

42 http://en.wikipedia.org/wiki/Petition_of_rights. Metni için bkz.: <http://www.constitution.org/eng/petright.htm>

43 Arsel, *op. cit.*, s. 100.

44 *Ibid.* "No person should be compelled to make any loans to the king against his will, because such loans were against reason and the franchise of the land; and by other laws of this realm it is provided, that none should be charged by any charge or imposition called a benevolence, nor by such like charge; by which statutes before mentioned, and other the good laws and statutes of this realm, your subjects have inherited this freedom, that they should not be compelled to contribute to any tax, tallage, aid, or other like charge not set by common consent, in parliament" (<http://www.constitution.org/eng/petright.htm>).

45 http://en.wikipedia.org/wiki/Charles_I_of_England; http://en.wikipedia.org/wiki/Personal_Rule

46 http://en.wikipedia.org/wiki/Charles_I_of_England; http://en.wikipedia.org/wiki/Personal_Rule

47 http://en.wikipedia.org/wiki/Charles_I_of_England

48 http://en.wikipedia.org/wiki/Long_Parliament; Arsel, *op. cit.*, s.101; Turpin, *op. cit.*, s. 535.

49 http://en.wikipedia.org/wiki/Charles_I_of_England; Arsel, *op. cit.*, s.101.

Gözler

süreceğini 1689 tarihli “*Bill of Rights* (Haklar Beyannamesi)” ile tespit etti⁵⁰.

1689 tarihli “*Bill of Rights* (Haklar Beyannamesi)”ta, pek çok ilke yanında kanunsuz vergi alınamayacağı ilkesi bir kez daha ilan edildi⁵¹.

1689’dan itibaren Parlâmento, verdiği izinleri sadece bir yıllığına vermeye başladı ve vergi toplanmasına izin vermeden önce de, yapılması düşünülen harcamaların ayrıntılı bir dökümünü istemeye başladı. Bu şekilde, “bütçe” uygulaması doğmuş oldu⁵².

Görüldüğü gibi İngiltere’de parlâmento çok uzun bir süreç sonucunda yavaş yavaş gelişmiştir. 1400’lere kadar Parlâmentonun yasama yetkisi yani kanun yapma yetkisi yoktu. Tek yetkisi vergi toplanmasına izin vermekten ibaretti. Parlâmento 1400’lerden itibaren kanun yapma yetkisini de yavaş yavaş eline geçirmiştir.

SONUÇ

Yukarıda görüldüğü gibi, parlamentoların anası olarak kabul edilen İngiliz Parlâmentosunun malî yetkileri, yasama (kanun koyma) yetkisinden çok daha önce ortaya çıkmıştır. Yine yukarıda açıklandığı gibi, İngiliz Parlâmentosu, vergiye rıza gösterme yetkisi sayesinde yasama yetkisini ele geçirmiştir. Yani halk ve halkın temsilcileri krallardan kanun koyma yetkisini koparmadan önce, vergi koyma yetkisini koparmışlardır⁵³. Tarihsel olarak halk ve halkın temsilcileri, önce kanun yapımına katılmayı değil, kendi rızaları olmaksızın vergi konulmamasını istemişlerdir. Yani halk ve halkın temsilcileri, krallar karşısında kendisini öncelikle malî olarak korumaya çalışmıştır. Bu çaba parlâmentoların doğumuna yol açmıştır. Halk ve halkın temsilcileri malî yetkileri bir kez elde ettikten sonra, bu yetkilerini pazarlık unsuru olarak kullanarak, zamanla kanun yapma, yani yasama yetkisini de ele geçirmişlerdir. Bu nedenle, Joseph Barthélemy ve Paul Duez’in dedikleri gibi, malî hukuk anayasa hukukundan çok daha eskidir ve anayasa hukuku malî hukuktan doğmuştur⁵⁴.

Önce 1215 tarihli *Magna Carta Libertatum* ile parlamentonun rızası dışında kralın vergi toplayamayacağı, yani “vergiye rıza (*consent to taxation*)” ilkesi ve yahut “temsilsiz vergi olmaz (*no taxation without representation*)” ilkesi kabul edilmiştir. Bu nedenle İngiltere’de 1215’ten itibaren Krallar, vergi almak istediklerinde Parlâmentoyu

50 http://en.wikipedia.org/wiki/Bill_of_Rights_1689; Arsel, *op. cit.*, s.101.

51 http://en.wikipedia.org/wiki/Bill_of_Rights_1689

52 Chantebout, *op. cit.*, s. 103.

53 Barthélemy ve Duez, *op. cit.*, s. 192.

54 *Ibid.*

toplantıya çağırarak ve onun rızasını almak zorunda kalmışlardır. 1628 tarihli *Petition of Rights*, kimsenin Parlâmentonun kararı olmadıkça vergi ödemek zorunda olmadığı ilkesini bir kez daha ilân etmiştir. 1689 tarihli *Bill of Rights* da kanunsuz vergi alınamayacağı ilkesi tekrar teyit etmiştir⁵⁵.

İngiltere'de Parlâmento 1689'dan itibaren vergi konusunda verdiği izinleri sadece bir yıllığına vermeye başlamıştır. Keza Parlâmento vergi toplanmasına izin vermeden önce de, yapılması düşünülen harcamaların ayrıntılı bir dökümünü istemeye başlamıştır. Böylece “harcamalara rıza” ilkesi de doğmuştur. “Vergiye rıza” ve “harcamalara rıza” ilkelerinin birleşmesiyle de “bütçe” uygulaması ortaya çıkmıştır⁵⁶.

55 Arsel, *op. cit.*, s. 100.

56 Chantebout, *op. cit.*, s. 103.

KAYNAKÇA

- Arsel, İlhan.** *Anayasa Hukuku: Demokrasi*, Ankara, Doğu Matbaacılık, 1964.
- Barthélemy, Joseph ve Paul Duez.** *Traité de droit constitutionnel*, Paris, Dalloz, 1933.
- Chantebout, Bernard.** *Droit constitutionnel et science politique*, Paris, Armand Colin, Yirmiikinci Baskı, 2005, s.90.
- Charlot, Monica.** *Le système politique britannique*, Paris, Armand Colin, 1976.
- Chrimes, S. B.** *English Constitutional History*, Oxford, Oxford University Pres, 1953.
- Esen, Bülent Nuri.** *Anayasa Hukuku: Genel Esaslar*, Ankara, Ayyıldız Matbaası, 1970.
- Esmein, Adhémar.** *Eléments de droit constitutionnel français et comparé*, Paris, Sirey, Sekizinci Baskı, 1928, c.I.
- Mathiot, André.** *Le régime politique britannique*, Paris, Librairie Armand Colin, 1955.
- Punnet, R. M.** *British Government and Politics*, Cambridge, Gower, Dördüncü Baskı, 1985, s.297.
- Turpin, Dominique.** *Droit constitutionnel*, Paris, P.U.F., İkinci Baskı, 1994.

İnternet Kaynakları

- http://en.wikipedia.org/wiki/Simon_de_Montfort,_6th_Earl_of_Leicester;
- http://en.wikipedia.org/wiki/Bill_of_Rights_1689
- http://en.wikipedia.org/wiki/Charles_I_of_England
- http://en.wikipedia.org/wiki/Edward_I_of_England
- http://en.wikipedia.org/wiki/Henry_III_of_England
- http://en.wikipedia.org/wiki/John_of_England
- http://en.wikipedia.org/wiki/Long_Parliament
- http://en.wikipedia.org/wiki/Magna_Carta
- http://en.wikipedia.org/wiki/Model_Parliament
- http://en.wikipedia.org/wiki/Norman_conquest
- http://en.wikipedia.org/wiki/Parliament_of_England
- http://en.wikipedia.org/wiki/Personal_Rule
- http://en.wikipedia.org/wiki/Petition_of_rights.
- <http://en.wikipedia.org/wiki/Witan>
- <http://www.constitution.org/eng/petright.htm>
- <http://www.constitution.org/eng/magnacar.txt>.
- http://www.parliament.uk/about/history/keydates_1215_1900.cfm